

УДК 69.003

I. В. Кононова,
аспірантка,

ДВНЗ Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, м. Дніпропетровськ

ПОКАЗНИКИ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ СТІЙКОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. В даній статті визначено критерії та показники комплексного оцінювання різних складових стійкості функціонування будівельного підприємства.

Ключові слова: стійкість функціонування, будівельне підприємство, критерії, показник, методика, комплексна оцінка.

Summary. Criteria and indicators of a comprehensive assessment of various components have been identified of stability functioning of building enterprises in this article.

Key words: stability of operation, building enterprise, criteria, indicator, method, comprehensive assessment.

Постановка проблеми. Сучасне життя суспільства без ефективного функціонування будівельної галузі просто неможливе. Будівельна галузь належить до основних галузей національної економіки України. Вона відображає рівень розвитку країни в цілому. Якщо прослідкувати вплив світової економічної кризи на народногосподарський комплекс, то можна помітити, що вітчизняна будівельна галузь постраждала від неї майже першою. У результаті впливу кризових процесів відбулися істотні зміни в зазначеній галузі, які, в першу чергу, стосуються скорочення обсягів будівництва житлових та промислових об'єктів по всій території України, зменшення кількості інвестицій в галузь з боку вітчизняних та іноземних компаній. Причиною останнього є як зовнішні, макроекономічні фактори, так і внутрішні причини. Тому питання розробки комплексної оцінки стійкості функціонування будівельних підприємств постає як одне з найактуальніших на сьогоднішній день. На нашу думку, найбільш об'єктивним та придатним до застосування підходом оцінки стійкості функціонування будівельного підприємства є комплексний підхід, побудований на базі розрахунку системи показників стійкості, що характеризують різні її сторони.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідження недоліків та переваг існуючих методичних підходів щодо оцінки стійкості функціонування підприємства дозволило зробити висновок, що стійкість функціонування будь-якої системи різними авторами може оцінюватися за допомогою одного узагальнюючого чи інтегрального показника або сукупності показників, які характеризують її з усіх боків.

Проблемам оцінки стійкості функціонування підприємств присвячені наукові праці таких вчених як: Берлін М.С., Бєлий І.І., Бодров О.Г., Валєєва Н.М., Довгий В.І., Докієнко Л.М., Золотов А.В., Ковалевич В.М., Кондрашова В.К., Кочетков В.М., Михайлюк Р.В., Савінська Н.А., Слабинський Є.А., Тхор С.А., Храмова Л.Н. та інші.

Однак, комплексний підхід до оцінки потребує подальшої уніфікації важливих соціально-економічних показників, а практично всі розглянуті дослідження комплексного оцінювання стійкості функціонування промислового підприємства – базуються на розрахунку показників, що характеризують в результаті фінансову сторону функціонування підприємства на шкоду соціальному й організаційно-управлінському напрямкам його діяльності.

Постановка завдання. Метою статті є визначення критеріїв та показників комплексного оцінювання різних складових стійкості функціонування будівельного підприємства, їх взаємозв'язку та взаємообумовленості.

Виклад основного матеріалу дослідження. В якості основного підходу до оцінки стійкості ми вважаємо комплексний, що є найбільш доцільним для динамічного аналізу взаємозв'язків між складовими стійкості.

До прибічників комплексного підходу можна віднести таких вчених як О.Г.Бодрова, Н.М.Валєєва, В.І.Довгий, С.Р.Древінг, Н.А.Савінська тощо. Деякі показники комплексної оцінки стійкості функціонування підприємств наведені в таблиці 1.

Таблиця 1. Методики комплексної оцінки стійкості функціонування підприємств

Автор	Вид стійкості чи її складові	Показники, що використовуються
Бодров О.Г.	Стійкість постачання	Наявність та відповідність обсягів сировини та матеріалів
	Стійкість виробництва	Відповідність обсягів виробництва виробничим потужностям, ступінь спрацьованості обладнання
	Стійкість збуту	Ритмічність реалізації продукції
	Стійкість фінансів	Коефіцієнт поточної ліквідності, забезпеченість власними оборотними засобами
	Кінцевий показник	Ступінь відхилення часткових показників від їх середнього значення
Довгий В.І.	Технічна (К1)	Коефіцієнти придатності та оновлення основних фондів
	Технологічна (К2)	Енергоозбросеність праці, фондоозбросеність
	Організація виробництва (К3)	Ступінь використання ОВФ та руху предметів праці
	Чисельність персоналу (К4)	Відношення зміни чисельності до середньої облікової чисельності
	Фінансова (К5)	Коефіцієнти поточної ліквідності та автономії
	Ділова активність та рентабельність (К6)	Коефіцієнти оборотності, рентабельності
Кінцевий показник	$K_y = \sqrt[6]{K_1 \cdot K_2 \cdot K_3 \cdot K_4 \cdot K_5 \cdot K_6}$	
Валєєва Н.М.	Технологічна (Т)	Вік обладнання за видами, потужністю, витрати ресурсів

	Екологічна (Е)	Маса, склад різних видів викидів
	Соціальна (С)	Число працюючих у шкідливих умовах, кількість днів пропущених по хворобі
	Фінансово-економічна (ФЕ)	Комплекс показників фінансової стійкості
	Кінцевий показник	$K = \sqrt[3]{T \cdot \Pi \cdot C \cdot \Phi E \cdot E}$
Савінська Н.А	Господарська	Готова продукція відвантажена, товарна продукція
	Фінансова	Валовий прибуток, собівартість товарної продукції, ФЗП тощо
	Інформаційна	Адекватність інформаційно-аналітичної бази прийняття рішень
Древінг С.Р.	Не виокремлюються	Індекс частки ринку
		Індекс інвестицій до основного капіталу
		Перевищення рентабельності власного капіталу над без ризиковою ставкою
		Індекс доданої ринкової вартості

Специфіка функціонування будівельного підприємства, а також різні цілі й задачі оцінки стійкості визначають багатоваріантність використовуваних систем показників. Однак в будь-якому разі обрана система показників, на нашу думку, має задовольняти певні вимоги:

- обґрунтованість їх кількісного та якісного складу,
 - необхідна ступінь об'єктивності відображення окремих сторін функціонування господарюючого суб'єкта з врахуванням специфіки функціонування будівельного підприємства,

- взаємозв'язок показників,

- відсутність дублювання показників, що характеризують різні складові стійкості функціонування підприємства.

Такими показниками, з врахуванням специфіки функціонування будівельних підприємств, можуть бути:

1. Для характеристики виробничої стійкості:

- Коефіцієнт зносу основних виробничих засобів будівельного призначення ($K_{зм.ОБЗ}$), який розраховується за формулою:

$$K_{зм.ОБЗ} = \frac{\sum Z_H}{ОБЗ_{перв.}}, \quad (1)$$

де $\sum Z_H$ – сума нарахованої амортизації або знос обладнання;

$ОБЗ_{перв.}$ – первісна вартість основних виробничих фондів.

- Коефіцієнт оновлення основних виробничих фондів підприємства будівельного призначення ($K_{он.ОБФ}$), що обчислюється таким чином:

$$K_{он.ОБФ} = \frac{ОБФ_{ев}}{ОБФ_{к.р.}}, \quad (2)$$

де $ОБФ_{ев}$ – вартість введених протягом року в експлуатацію основних виробничих фондів будівельного призначення;

$ОБФ_{к.р.}$ – вартість основних виробничих фондів будівельного призначення на кінець досліджуваного періоду. [1]

- Частка механізованих будівельних робіт в їх загальному обсязі ($\zeta_{мех.}$):

$$\zeta_{мех.} = \frac{ОБР_{мех.}}{ОБР_{заг.}}, \quad (3)$$

де $ОБР_{мех.}$ – виконаний обсяг робіт власними силами будівельного підприємства з використанням машин та механізмів, у вартісному вираженні;

$ОБР_{заг.}$ – загальний фактично виконаний обсяг здійснених будівельних робіт у вартісному вираженні.

- $I_{ен}$ – індикатор екологічного розвитку, що характеризує ступінь відповідності виробництва будівельної продукції екологічним вимогам споживачів (визначається експертним методом).

2. Для характеристики організаційно-управлінської стійкості:

- Показник готовності будівельного об'єкту ($\Gamma_{г.з.}$):

$$\Gamma_{г.з.} = \frac{K_n - B_n}{C - B_n}, \quad (4)$$

де K_n – освоєний обсяг капітальних інвестицій з початку будівництва на дату визначення здачі;

B_n – вартість основних фондів, введених в дію по складових об'єктах з початку будівництва;

C – вартість об'єктів, які знаходяться в будівництві за договірними цінами.

- Питома вага (частка) управлінського персоналу в загальній чисельності працівників підприємства:

$$ПВ_{упр} = \frac{\zeta_{упр.перс}}{\zeta_{заг.}}, \quad (5)$$

де $\zeta_{упр.перс}$ – чисельність управлінського персоналу підприємства;

$\zeta_{заг.}$ – загальна чисельність працівників будівельного підприємства.

- Ступінь централізації управлінських функцій ($K_{цб}$):

$$K_{цб} = \frac{\zeta_{упр.в}}{\zeta_{упр.н}}, \quad (6)$$

де $\zeta_{упр.в}$ – чисельність управлінців вищого щабля управління;

$\zeta_{упр.н}$ – чисельність управлінців нижніх щаблів управління.

3. Для характеристики соціальної стійкості:

- Коефіцієнт плинності кадрів ($K_{пл.кдр}$):

$$K_{\text{пллн}} = \frac{\text{Ч}_{\text{зв.метод.}}}{\text{Ч}_{\text{заг.}}}, \quad (7)$$

де $\text{Ч}_{\text{зв.метод.}}$ – чисельність працівників, звільнених з підприємства з неповажної причини;

$\text{Ч}_{\text{заг.}}$ – загальна чисельність працівників підприємства.

- Середньомісячна заробітна плата одного працівника ($\text{ЗП}_{\text{сер.міс.}}$):

$$\text{ЗП}_{\text{сер.міс.}} = \frac{\text{ФЗП}_{\text{р}}}{12 \cdot \text{Ч}_{\text{сер.ст.}}}, \quad (8)$$

де $\text{ФЗП}_{\text{р}}$ – фонд заробітної плати будівельного підприємства за рік;

$\text{Ч}_{\text{сер.ст.}}$ – середньооблікова чисельність працівників підприємства.

- Середньорічна сума соціальних виплат в розрахунку на одного працівника ($\text{В}_{\text{соц.сп.}}$):

$$\text{В}_{\text{соц.сп.}} = \frac{\text{В}_{\text{соц}}}{\text{Ч}_{\text{сер.ст.}}}, \quad (9)$$

де $\text{В}_{\text{соц}}$ – загальна сума соціальних виплат працівникам будівельного підприємства за рік;

$\text{Ч}_{\text{сер.ст.}}$ – середньооблікова чисельність працівників підприємства. [2]

4. Для характеристики інноваційної стійкості

- Показник інноваційності будівельних робіт ($\text{Ч}_{\text{іннов.}}$):

$$\text{Ч}_{\text{іннов.}} = \frac{\sum \text{ОБР}_{\text{іннов.}}}{\text{ОБР}_{\text{заг.}}}, \quad (10)$$

де $\text{ОБР}_{\text{іннов.}}$ – обсяг інноваційної продукції (робіт) будівельного підприємства у вартісному вираженні;

$\text{ОБР}_{\text{заг.}}$ – загальний фактично виконаний обсяг здійснених будівельних робіт у вартісному вираженні.

Даний показник може бути трансформований в залежності від появи нового показника інноваційної діяльності.

- Коефіцієнт інноваційності використання виробничих ресурсів ($\text{Ч}_{\text{пр.рац.}}$):

$$\text{Ч}_{\text{пр.рац.}} = \frac{\text{Врес}_{\text{рац.}}}{\text{С|В}}, \quad (11)$$

де $\text{Врес}_{\text{рац.}}$ – вартість ресурсів, що використовуються з впровадженням інновацій, наукових розробок та раціоналізаторських пропозицій;

С|В – собівартість продукції будівельного підприємства.

- Коефіцієнт наукомісткості діяльності будівельного підприємства ($\text{Ч}_{\text{емтр.прогр.}}$):

$$\text{Ч}_{\text{емтр.}} = \frac{\text{В}_{\text{осе.прогр.}}}{\text{ОВ}_{\text{заг.}}}, \quad (12)$$

де $\text{В}_{\text{осе.прогр.}}$ – обсяги НДКР;

$\text{ОВ}_{\text{заг.}}$ – загальна сума доходу будівельного підприємства. [3]

5. Для характеристики фінансової стійкості

- Коефіцієнт поточної ліквідності ($K_{\text{пот.лікв.}}$):

$$K_{\text{пот.лікв.}} = \frac{\text{ПА}}{\text{КЗ}}, \quad (13)$$

де ПА – сума поточних активів будівельного підприємства;

КЗ – сума короткострокових зобов'язань. [4]

- Коефіцієнт фінансової незалежності ($K_{\text{фін.нез.}}$):

$$K_{\text{фін.нез.}} = \frac{\text{БК}}{\text{АК}}, \quad (14)$$

де БК – власний капітал будівельного підприємства;

АК – авансований капітал будівельного підприємства. [5]

- Коефіцієнт маневреності ($K_{\text{маневр.}}$):

$$K_{\text{маневр.}} = \frac{\text{ВОЗ}}{\text{БК}}, \quad (15)$$

де ВОЗ – власні оборотні засоби, що розраховуються як різниця між оборотними активами підприємства та його короткостроковими зобов'язаннями.

БК – власний капітал будівельного підприємства;

- Коефіцієнт завантаження майна ($K_{\text{заг.}}$):

$$K_{\text{заг.}} = \frac{\text{ВМ}}{\text{ОП}_{\text{ф}}}, \quad (16)$$

де ВМ – вартість майна будівельного підприємства;

$\text{ОП}_{\text{ф}}$ – обсяг фактично виконаних та оплачених будівельних робіт.

6. Для характеристики інвестиційної стійкості:

- Відношення обсягу інвестицій у процес будівництва та обсягів виконаних власними силами робіт будівельного характеру ($K_{\text{інв.}}$):

$$K_{\text{інв.}} = \frac{I}{\text{ОП}_{\text{ф}}}, \quad (17)$$

де I – сума інвестицій у процес будівництва;

OP_{ϕ} – обсяг фактично виконаних власними силами робіт будівельного характеру.

- Рентабельність інвестицій у функціонування та розвиток будівельного підприємства ($R_{инв}$):

$$R_{инв} = \frac{ЧП}{I} \cdot 100\% , \quad (18)$$

де $ЧП$ – чистий прибуток або прибуток будівельного підприємства після сплати процентів та податків
 I – сума інвестицій у функціонування та розвиток будівельного підприємства;

- Коефіцієнт стійкості економічного зростання ($K_{ст. зрост.}$):

$$K_{ст. зрост.} = \frac{ЧП}{BK} , \quad (19)$$

де $ЧП$ – чистий прибуток або прибуток будівельного підприємства після сплати процентів та податків
 BK – власний капітал будівельного підприємства;

7. Для характеристики ринкової стійкості

- Темп зростання доходів підприємства від виконання робіт будівельного характеру ($TP_{дох.}$):

$$TP_{дох.} = \frac{D_{\phi}}{D_{\phi.}}, \quad (20)$$

де D_{ϕ} – фактично отриманий дохід від виконання робіт будівельного характеру;

$D_{\phi.}$ – базисний рівень отриманого доходу виконання робіт будівельного характеру (рівень попереднього року).

- Кількість замовників.

- Фактична ринкова частка в загальному обсязі виторгу по всій галузі ($Ч_{рмкк}$):

$$Ч_{рмкк} = \frac{D_{\phi. підприємств}}{D_{рмкк.}}, \quad (21)$$

де $D_{\phi. підприємств}$ – фактично отриманий досліджуваним підприємством дохід від виконання робіт будівельного характеру;

$D_{рмкк.}$ – сумарні доходи всіх підприємств, що функціонують в будівельній галузі.

Самі по собі показники, наведені вище, не дозволяють судити про ефективність та рівень стійкості функціонування підприємства. Оцінка стійкості функціонування підприємства передбачає порівняння розрахованих показників з еталонними значеннями, з показниками інших підприємств галузі.

Висновки. Таким чином, при відборі показників, що характеризують стійкість функціонування підприємства, необхідно дотримуватися наступних методологічних установок:

- показники мають точно, повно й достовірно розкривати зміст складових стійкості будівельного підприємства;
- показники повинні бути взаємозв'язаними
- показники мають відповідати системі показників, прийнятої для оцінки результатів виробничо-господарської діяльності;
- показники повинні бути якісно та кількісно обґрунтованими;
- показники мають будуватися на діючому порядку обліку та звітності для конкретного підприємства;
- показники не повинні дублювати один одного.

Список використаних джерел

1. Долгий В.И. Экономика промышленного предприятия: инвариантные и экстремальные состояния / Долгий В.И., Лоскутов Р.Ю. Саратов: Саратовская государственная экономическая академия, 1998 — 312с;
2. Валеева Н.М. Формирование механизмов устойчивого развития экономики промышленного предприятия. Автореферат канд. экон. наук. Владимир, 2003 — 25с;
3. Древинг С.Р. Кластерная концепция устойчивого развития экономики. СПб.: Изд-во СПбГУ, 2009 — 163 с.
4. Бодров О. Г. Экономическая свобода и устойчивость предприятия / О. Г. Бодров, В. А. Малыгин, В. Г. Тимирясов. — Казань : Изд-во „Таглитат“, 2000. — 208 с.
5. Савинская Н. А. Риски и устойчивость предприятия / Н. А. Савинская, М. Н. Багиева. — СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 1999. — 104 с.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"